posted by Willant on 18. júl 2013 - 12:25
20.07.2013 - posledná úprava článku.

Čenkov Slovanské hradisko **[1]**

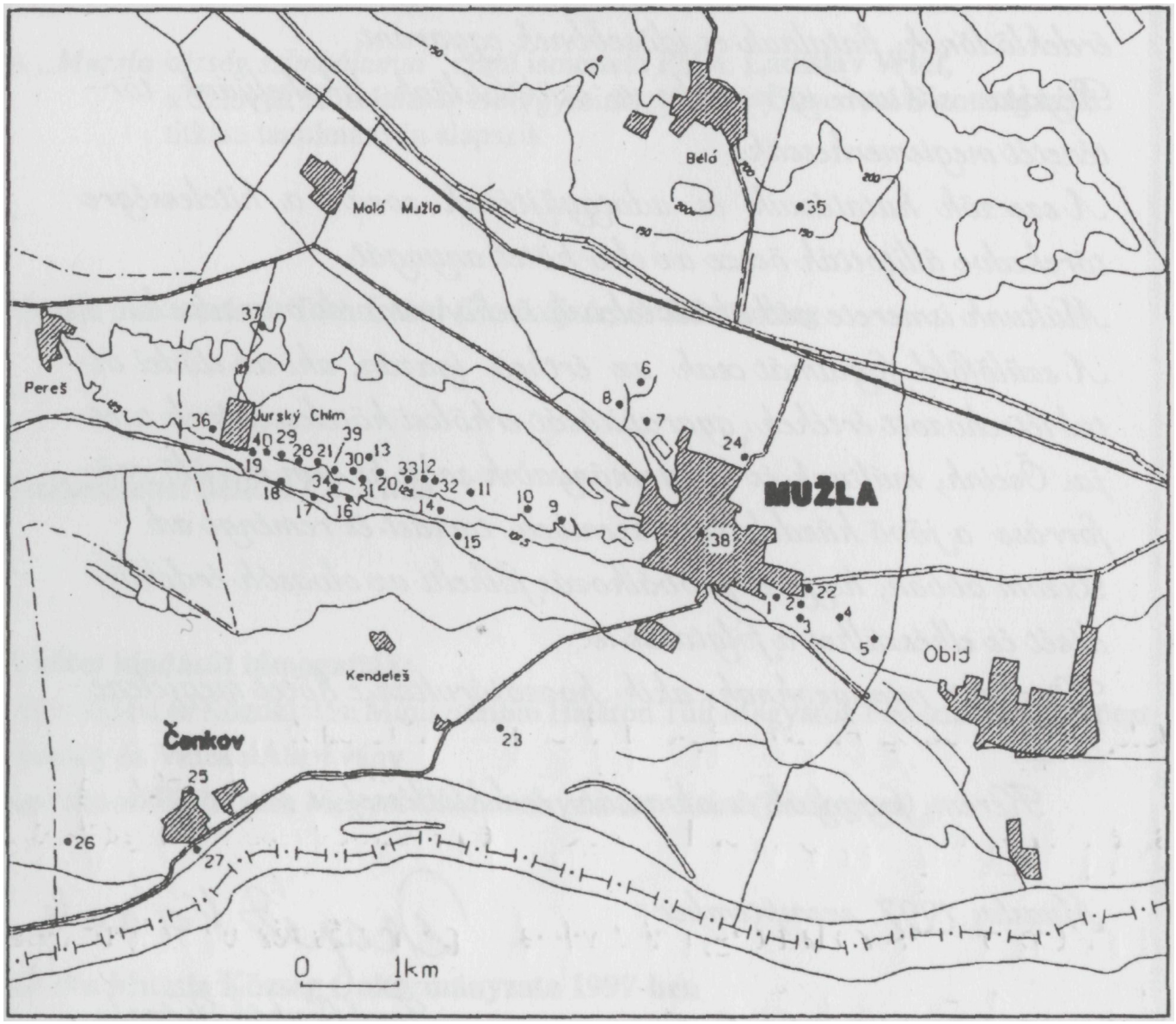

Na lokalite Mužla-Čenkov sa v 9. až 10. storočí rozprestieralo Slovanské hradisko, ktorého časti sa dnes nachádzajú na polohe Vilmakert a Orechový sad. Možno ho zaradiť medzi hradiská s dominujúcou strážnou a vojensko funkciou (Hulínek). Lokalita leží priamo na brehu Dunaja. Ide o polykultúrnu lokalitu, na ktorej bolo doposiaľ zistené osídlenie kultúry s mladšou lineárnou keramikou, železiovskej skupiny, badenskej kultúry, skupiny Kosihy-Čaka, nálezy z prelomu staršej a strednej doby bronzovej, vekerzugskej kultúry, doby laténskej a obdobia včasného stredoveku - 9. až 12. storočia. Ide o jednu z mála výrazne vyvýšených polôh priamo na brehu Dunaja, medzi Štúrovom a Komárnom.

Poloha Vilmakert bola pôvodne obohnaná z troch strán valom, na strane k Dunaju je 3 až 5 m vysoký, strmý breh. Súčasná rozloha polohy je 2,79 ha. Pôvodnú rozlohu, vzhľadom na eróziu brehu, nie je možné určiť. Celá plocha lokality vystupuje v teréne oproti okolitej úrovni cca o 1 m. Ako už bolo spomenuté, lokalita je obohnaná z troch strán valom. Najlepšie je zachovaný na SV strane, kde dosahuje oproti vnútornému areálu prevýšenie 2 až 3 m. Na SZ strane bol kultiváciou znížený a na (Z strane čiastočne porušený výstavbou protipovodňovej hrádze. Tvar opevnenia je lichoběžníkový a celková zachovaná dĺžka je cca 500 m. Pôvodnú dĺžku valu v dôsledku erózie dunajského brehu, je ťažko odhadnúť. Opevnenie na tejto strane však vzhľadom na výšku brehu, nebolo nutné budovať rovnakým spôsobom ako smerom do vnútrozemia. Pozostávalo azda iba z palisády. Odkrytá bola deštrukcia valu z drobnejších lomových kameňov, tiahnuca sa v smere von z opevnenia, až po úroveň terajšieho terénu. Nebolo v nej však možné jednoznačne rozoznať čelný múr, tak ako ešte v päťdesiatych rokoch.

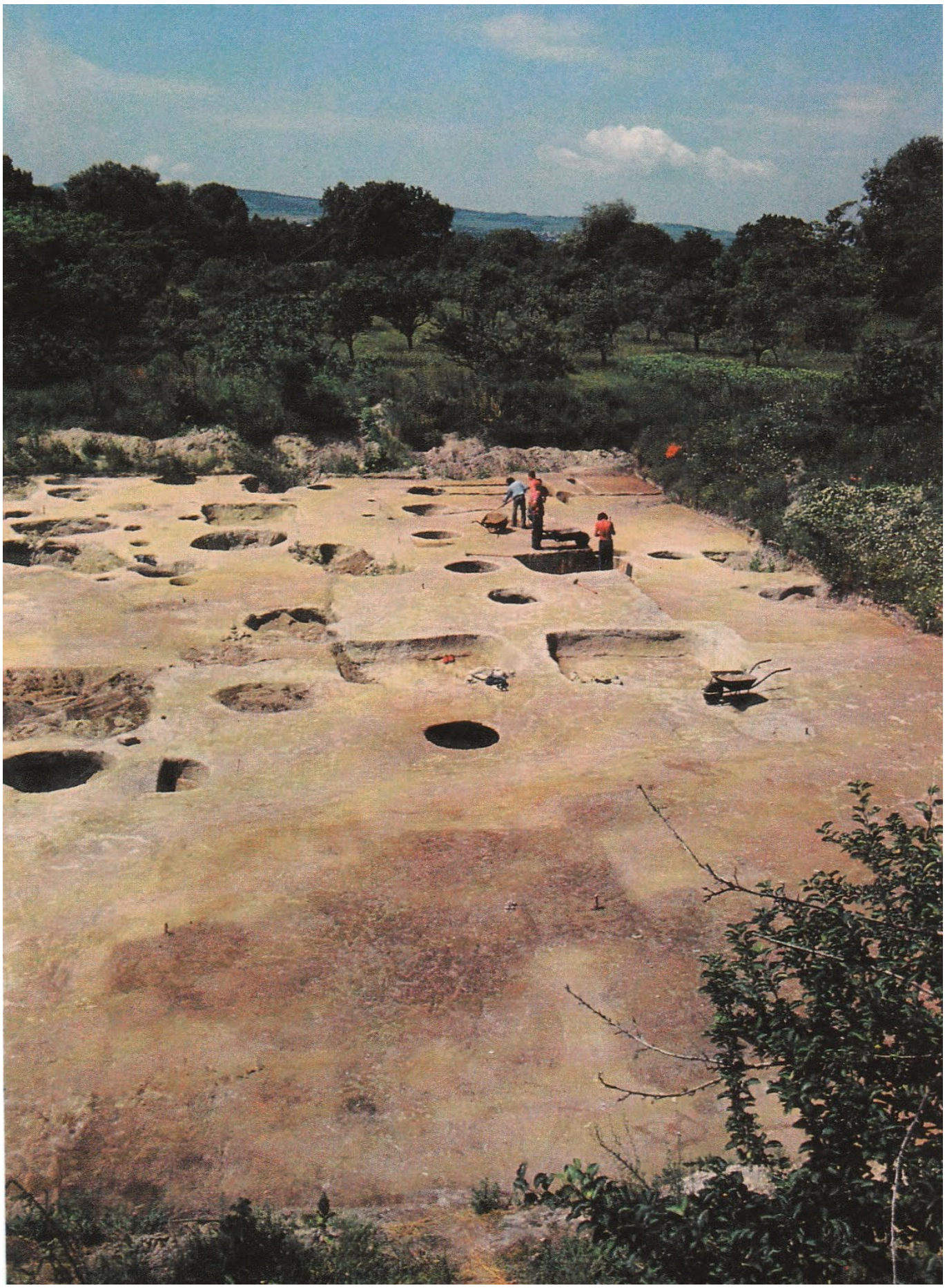

[2]Na reze opevnenia upúta hnedočierna vrstva, tiahnuca sa po celej dĺžke a plynule prechádzajúca do priekopy. Je pomerne hutná, avšak obsahuje archeologický materiál zo všetkých období.

Kamenná deštrukcia valu vo všetkých známych profiloch sa nachádza na tejto vrstve. Tvorená je z lomového kameňa bridlicového typu, dobre štiepateľného. Vo vzdialenosti 190 cm od jej začiatku z vnútornej strany opevnenia sa nachádzali zvyšky čelného múru vybudovaného z nasucho kladených väčších plochých kameňov. Hrúbka sa pohybovala okolo 60 cm. Smerom von z opevnenia výška deštrukcie nepravidelne klesala až do vzdialenosti 400 cm od čelného múru. V tejto časti sa nachádzali väčšie lomové kamene pieskovcového charakteru. Možno sa tak domnievať, že pri výstavbe múru bol použitý dvojaký materiál. V spodnej časti plochý, štiepateľný a teda pre tieto účely nanajvýš vhodný, v hornej, resp. na korunu múru nepravidelný lomový kameň. Prakticky celá deštrukcia bola prepálená, tehlovej farby, miestami premiešaná značným množstvom uhlíkov. Väčšie kusy uhlíkov sa nachádzali najmä v okolí vnútorného okraja deštrukcie. Bez stôp prepálenia bola iba časť v tesnej blízkosti čelného múru do výšky cca 40 cm a pod ním. To by azda umožňovalo uvažovať o prihrnutí päty múru z vonkajšej strany. Celá vonkajšia časť deštrukcie je prekrytá zásypom z hnedej zeminy. Smerom od deštrukcie dovnútra areálu, vo vzdialenosti 80 cm od nej, začína hnědočerný násyp dlhý 500 cm a vysoký 30-60 cm, oddelený od základnej vrstvy tenkou pieskovou vrstvičkou Zrejme sa jedná o vnútornú bermu. Je v podstate toho istého charakteru ako vrstva pod ním, no na rozdiel od nej však obsahuje i primes drobného riečneho štrku. Celá berma je ukončená zásypom svetlejšej hnedej zeminy piesčitého charakteru, siahajúcim až po úroveň ornice. Pomerne nedostatočné informácie máme o priekope, pretože ju z technických príčin nebolo možné úplne preskúmať. Môžeme iba konštatovať, že začína vo vzdialenosti 610 cm od čelného múru.

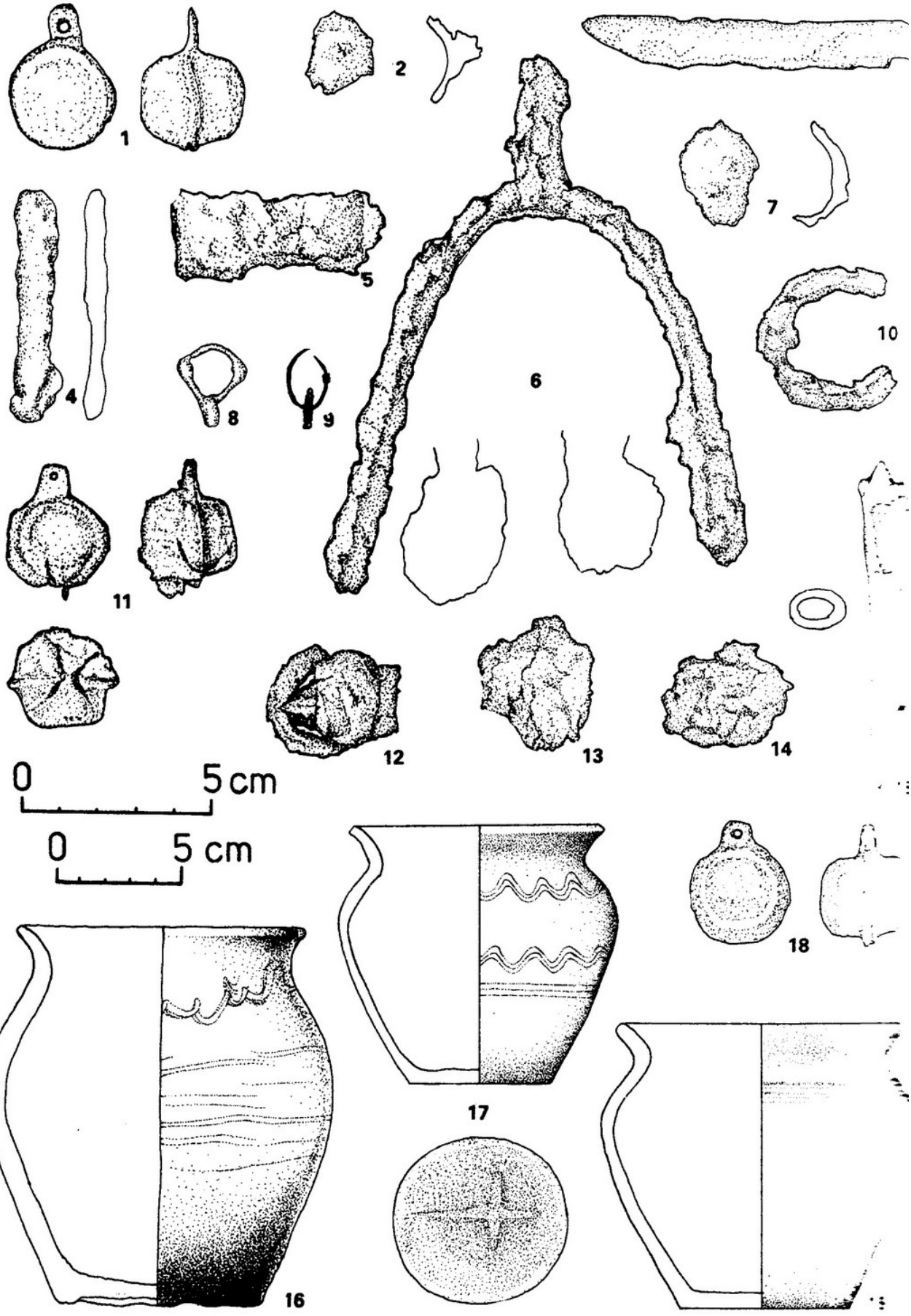

Tab. 153. Mužla-Čenkov - Vilmakert. Predmety pohrebného inventára: 1-3, 7, 16 hrob 3; 4, 5, 8 hrob 7; 6, 12-15 hrob 9; 10, 11, 18 hrob 13; 17 hrob 6; 19 hrob 5. Mierka: 1-16, 18 a; 17, 19 b.

K otázke vzniku a zániku opevnenia, môže byť zaujímavá zmienka Šimona z Kézy v známej knihe bájí a povestí Gesta Hungarorum, týkajúca sa starých Maďarov: "Vyšli tedy se vztyčenými prapory, s ženami, dětmi a stády a přešli Dunaj v Pešti a u brodu Zub (Szob) a tam dobyli jakýsi hrad v okolí Dunaje, v němž se shromáždili Svatoplukovi vojáci, kteří se zachránili útěkem, když jejich pán zahynul". I keď je hodnovernosť tohto prameňa nízka a daná časom jeho vzniku v rokoch 1282 až 1285 (zachovaný iba v odpise z 15. stor.), treba poukázať na skutočnosť, že v prípade Čenkova ide o dosiaľ jediné známe hradisko v oblasti Dunaja. Na druhej strane sa však na sídlisku nezistil katastrofický horizont. Hoci teda hypoteticky by sme mohli spájať uvedenú správu s lokalitou v Čeňkové, ich jednoznačné stotožnenie zostáva viac ako problematické. Ďalšia písomná správa, nepriamo sa viažuca k opevneniu, pochádza z nedochovaného dokladu z roku 1135, kde sa spomína "predium in villa Chenka", ktoré daroval Štefan I. jednému z predkov rodu Hunt-Poznan. Označenie villa sa v latinskej terminológii 11.-12. stor. používa pre neopevnený sídliskový celok s viacerými rodinami, čo teda svedčí o strate funkcie opevnenia.

Vnútorná štruktúra zástavby

Doterajšie poznatky o intenzite a kvalite osídlenia tejto lokality naznačujú, že sa tu nachádzala nezvykle veľká koncentrácia sídliskových objektov z obdobia raného stredoveku (najmä 9. a 10. stor.) Na hradisku sa našlo 271 sídliskových objektov, ktorými sú prevažne zvyšky zahĺbených stavieb štvoruholníkového pôdorysu, konštrukcií a zariadení, najmä vykurovacích zariadení a jám, najmä obilníc. Rozloženie stavieb pripomína najviac nepravidelný, zhlukový typ zástavby. Detailné analýzy pôdorysného plánu preskúmanej časti lokality viedli k záveru o tom, že zástavba lokality bola pravdepodobne uskutočňovaná plánovité podľa vopred stanovených pravidiel, medzi ktorými hlavným bolo dodržiavanie dištančných pomerov, resp. vzájomných vzdialeností medzi jednotlivými stavbami (nárožiami stavieb), v procese ich zakladania. Základnú jednotku osídlenia tvorila skupina 2-6 domov (rodín) usporiadaných do urbanistických celkov.

Postavenie obyvateľov hradiska

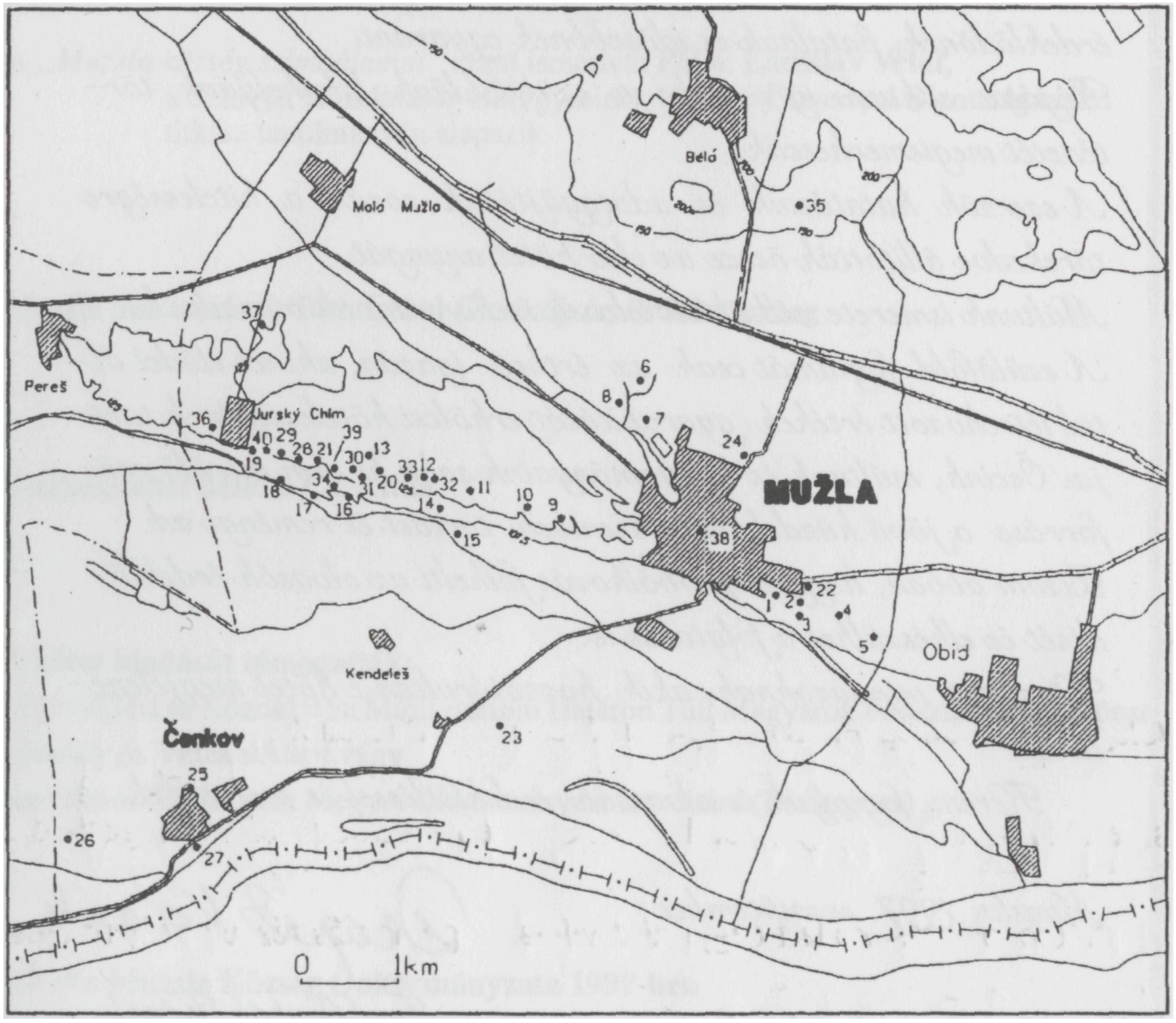

[3]Obraz o úrovni socio-ekonomického prostredia odkrývaného sídliskového celku dostáva konkrétnejšiu podobu po preukázaní jeho spätosti s opevňovacím systémom pozostávajúcim z drevozemného valu s kamennou plentou a priekopou. Sídliskový útvar možno potom stotožniť s jedným z nížinných hradísk veľkomoravského typu. Doklady o vyššej socio-ekonomickej úrovni daného sídliska, tradične spájaného s touto kategóriou, nie sú jednoznačné. Podiel má na tom aj nízky počet výskumom získaných predmetov akými sú zbrane a súčasti bojovníckeho výstroja, sekerovité hrivny, misky sliezskeho typu i vedierka. Ich reprezentanti bývajú totiž v hojnej miere frekventovaní v súvekých administratívno-hospodárskych centrách a ich sídliskových aglomeráciách. Zvyšné predmety materiálnej kultúry, spolu s podstatnou časťou keramického fondu nálezov, informujú skôr o priemernosti. Iba menejpočetná kolekcia nádob nesie znaky vyššej výrobno-technickej dokonalosti vyhotovenia. Výnimočnosť niektorých jej foriem a spôsob aplikácie výzdoby zodpovedá vyšším funkčno-estetickým nárokom užívateľov a nepriamo presviedča o prostredí relatívne vyššej vrstvy. Do kategórie takýchto nálezov patrí aj nájdená ostroha so súčasťami upínania-remeňa. V hrobe tohto jedinca, z kategórie jazdeckých bojovníkov, sa výnimočne našli aj stopy po vnútornej úprave hrobovej jamy. Ostatní jedinci z hrobov i sídliskových objektov patria do skupiny priemerne až podpriemerne vystrojených. Relatívna uniformita, konštrukčná jednoduchosť stavieb spolu s absenciou špecializovaných remeselných zariadení, svedčí takisto o neveľkých ekonomických a sociálnych diferenciáciách medzi obyvateľmi hradiska.

Obživa obyvateľov hradiska

Predstavy o výrobnej základni tamojšej komunity doplnili výsledky archeozoologických zistení. Priniesli údaje o cielenom chove hovädzieho dobytka, ošípaných, sčasti aj oviec, kôz i hydiny, doplneného lovom a rybolovom. Paleobotanické expertízy presvedčili zasa o prevahe tradičných druhov obilovín. Vylúčiť nemožno ani dorábanie uvedených plodín vo vzdialenejších regiónoch a dopravovaných do čenkovského hradiska obchodnými trasami. Podobným spôsobom boli na lokalitu transportované žarnovy a brúsiky zhotovované z kamenej suroviny exploatovanej v prostredí stredného Pohronia. Na možnosť zhromažďovania poľnohospodárskych plodín zo vzdialenejšieho územia, na úkor miestnej produkcie, nepriamo poukazujú zistenia o prevažne zalesnenom najbližšom okolí čenkovského sídliska. Iným momentom je sporadický výskyt poľnohospodárskeho náradia, sotva zrovnateľný s predstavami o intenzívnej poľnohospodárskej výrobe.

Obyvatelia hradiska - pohania

Archeológovia uvádzajú, že zaznamenané prejavy pohrebných zvyklostí spolu s rozptýleným spôsobom rozmiestňovania hrobov v rámci sídliskovej plochy i výskytom jedincov v zásobných jamách sú typické najmä pre prostredie pohanských názorových predstáv. Z hľadiska kvality ide o záverečnú etapu pohanstva s dokladom krízových prejavov objavujúcich sa spravidla po strate dôvery v tradičné náboženské dogmy, svedectva akéhokoľvek druhu o prenikajúcom vplyve novej kresťanskej ideológie zatiaľ chýbajú.

Zhrnutie

Na podklade sídliskových analýz možno uzavrieť, že lokalita bola osídlená najneskôr v druhej štvrtine 9. stor. kolonizačným spôsobom väčšou skupinou obyvateľstva. Toto spoločenstvo ľudí bolo málo sociálne stratifikované, ale jednotne organizované do tej miery, že bolo schopné nielen plánovite zastavať vybranú plochu, ale ju i opevniť valom solídnej konštrukcie a mohutnosti. Samotný rozvoj osídlenia lokality nemožno interpretovať ako súčasť či vyvrcholenie spontánneho a prirodzeného vývoja osídlenia tamojšieho mikroregiónu, dovtedy Slovanmi prakticky neosídleného. Kostrové pohrebiská z doby avarského kaganátu v Štúrove, Štúrove-Obide a Radvani Dunajom koncom 8. stor. zanikli. V Mužle-Čenkove nebol zistený žiaden vplyv ich materiálnej kultúry. Iné výraznejšie predveľkomoravské osídlenia z blízkeho okolia zatiaľ nepoznáme. Pravdepodobne išlo o kolonizačný proces riadený, resp. umožnený, vyššími zložkami vtedajšej spoločenskej štruktúry.

Počiatky čenkovského osídlenia možno dať do súvisu s procesom budovania a územného zjednocovania Nitrianskeho kniežatstva. Po dosiahnutí významného hraničného predelu, akým je Dunaj, v danom priestore možno vcelku reálne očakávať založenie sídliska s militantným poslaním jeho obyvateľstva. Okrem demonštrácie územno-štátnej suverenity stálou vojenskou posádkou mohlo k poslaniu patriť i sledovanie diania na území južne od Dunaja. Zvýšenie potrieb tohto druhu informácií možno očakávať najmä v priebehu druhej tretiny 9. stor. Počas neho v dôsledku vývoja politicko-vojenských ambícií Východofranskej a Veľkomoravskej ríše badať vo vzájomných vzťahoch rast napätia. So spomenutým obdobím možno na čenkovskom hradisku spájať aj systém opevnenia a nálezy militantného charakteru z prvého horizontu osídlenia.

[4]Funkčné ťažisko osídlenia v druhom horizonte sa presúva do hospodárskej sféry (pestovanie plodín a chov dobytka a tiež obchod s poľnohospodárskymi produktmi), čo dokladajú aj zmeny v sídliskovej štruktúre. V tomto období došlo k zníženiu koncentrácie obytných stavieb, nárastu počtu hospodárskych zariadení obzvlášť obilných jám. K spomínanému obratu vo funkčnosti čenkovského opevneného sídliska mohlo dôjsť po udalostiach z roku 861. Na základe výsledkov vojenských stretov bolo k teritóriu Veľkej Moravy pripojené územie od Ostrihomu k Vesprému, Bakonskému lesu a dolnému toku Ráby. Tieto zmeny mohli byť priamym impulzom vytrácania sa pôvodného militantného zamerania obyvateľov sledovanej lokality. Väčší význam môže naopak nadobúdať možnosť spojenia protiľahlých brehov prostredníctvom riečneho prepraviska, ktorého existencia v tesnej blízkosti hradiska má historické opodstatnenie. Odraz ďalších zmien v dovtedajšom charaktere osídlenia registrujeme v

[5]treťom horizonte osídlenia, vypĺňajúceho úsek poveľkomoravského obdobia (druhá a tretia tretina 10. stor.). Prejavuje sa vo v. redukcii koncentrácie osídlenia, keď tu z pôvodných obyvateľov zostáva iba malá časť. Archeológovia však upozorňujú, že nejde o katastrofický zánik v dôsledku priamej vojenskej akcie z čias obsadzovania dnešného Slovenska príslušníkmi maďarského etnika. Pre takúto úvahu chýbajú v nálezových situáciách akékoľvek indície. Posledné výsledky našej historiografie (Steinhubel) vylučujú stožňovanie Čeňkova s hradiskom, ktoré podľa Šimona z Kézy dobyli starí Maďari. Zdôvodnenie výraznej redukcie intenzity osídlenia môžeme hypoteticky predpokladať vo

vytratení sa primárnych determinantov podmieňujúcich pôvodnú koncentráciu osídlenia. Trend redukcie osídlenia pokračuje aj do Štvrtého obdobia, patriaceho rámcovo do 11.-12. stor. V danom období sa v pôvodnom sídliskovom areáli objavujú objekty malej osady rozptýleného typu, zachytenej v písomných prameňoch ako villa. V latinskej terminológii ide o označenie neopevneného celku agrárneho typu

Spracoval zdroj: Orgoň - slovanské hradiská **[6]**

Použitá literatúra:
Hanuliak, Šalkovský, Kuzma: Mužla-ČenkovI. Osídlenie z 9.-12. st., Nitra 1993

Príloha	Veľkosť
KATEGORIZÁCIA JEDINCOV POCHOVANÝCH V OPEVNENOM SÍDLISKU Z 9. –10. STOROČIA V MUŽLE-ČENKOVE [7]	976.72 KB

Adresa zdroja (modified on 20.07.2013 - 00:33):http://kontakt.sturovo.com/drupal/18-07-2013/359/historia/cenkov-slovanske-hradisko

Odkazy
[1] http://kontakt.sturovo.com/drupal/18-07-2013/359/historia/cenkov-slovanske-hradisko [2] http://kontakt.sturovo.com/drupal/sites/default/files/cenkov/Foto_z_vyskumov.jpg [3] http://kontakt.sturovo.com/drupal/sites/default/files/cenkov/Muzsla_regeszeti_lelohelyek2.jpg [4] http://kontakt.sturovo.com/drupal/sites/default/files/cenkov/mapa1VM.png [5] http://kontakt.sturovo.com/drupal/sites/default/files/cenkov/MAPA2VM.png [6] http://www.hradiska.sk/2011/09/muzla-cenkov.html [7] http://kontakt.sturovo.com/drupal/sites/default/files/Sborn%C3%ADkA_2012_3-4_OK_p71-79.pdf